CSM – 45/21
Indian Language & Literature in Sanskrit
Paper – II

Time : 3 hours

Full Marks : 300

The figures in the right-hand margin indicate marks.

The question must be answered in Sanskrit Using Devanagri Scripts.

Candidates should attempt Q. No. 1 from Section – A and Q. No. 5 from Section – B which are compulsory and any ***three*** *of the remaining questions, selecting at least* ***one*** *from each Section.*

SECTION – A

1. अधोलिखितेषु कानिचित् त्रीणि प्रतिपादयत : 20×3 = 60

(क) माघे सन्ति त्रयो गुणाः

(ख) वेणीसंहारे रसयोजना

(ग) बाणभट्टस्य गद्यशैली

(घ) तर्कसंग्रहानुसारं गुणनिरूपणम्

2. भगवद्गीतामनुसृत्य आत्मनः स्वरूपं प्रतिपाद्यताम् । 60

3. उत्तररामचरितमवलम्ब्य महाकवि भवभूतेः कारूण्याभिव्यक्ति : विवेचनीया । 60

4. शिवराज्योदये वर्णिता राष्ट्रीय भावना प्रतिपादनीया । 60

SECTION – B

5. A, B, C, D इति उपवर्गेषु केषाञ्चित् **त्रयाणां** व्याख्या विधेया : $20 \times 3 = 60$

[A] (क) पदं तुषारस्रुतिधौतरक्तं
यस्मिन्नदृष्ट्वापि हतद्विपानाम् ।
विदन्ति मार्गं नखरन्ध्रमुक्तै –
र्मुक्ताफलैः केसरिणां किराताः ॥

(ख) कृतारिषड्वर्गजयेन मानवी
मगम्यरूपां पदवीं प्रपित्सुना ।
विभज्य नक्तन्दिवमस्ततन्द्रिणा
वितन्यते तेन नयेन पौरुषम् ॥

[B] (क) वासांसि जीर्णानि यथा विहाय
नवानि गृह्णाति नरोऽपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा –
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥

(ख) नीलनागाभया वेव्या जघनं गतयैकया ।

नीलया नीरदापाये वनराज्या महीभिव ॥

[C] (क) तां चावश्यदिवसगणनातत्परामेकपत्नी-

मव्यापन्नामविहतगतिद्रेक्ष्यसि भ्रातृजायाम् ।

आशाबन्धः कुसुमसदृशं प्रायशो ह्यङ्गनानाम्

सद्यः पाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रूणद्धि ॥

(ख) प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्रान्तरात्

समुद्रमपि सन्तरेत् प्रचलदूर्मिमालाऽऽकुलम् ।

भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्टवद् धारयेत्

न तु प्रतिनिविष्ट मूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥

[D] (क) अद्वैतं सुखदुःखयोरनुगुणं सर्वास्ववस्थासु य-

द्विश्रामो हृदयस्य यत्र जरसा यस्मिन्नहार्यो रसः ।

कालेनावरणात्ययात्परिणते यत्स्नेहसारे स्थितं

भद्रं तस्य सुमानुषस्य कथमप्येकं हि तत्प्राप्यते ॥

(ख) अस्मान् साधु विचिन्त्य संयमधनानुच्चैः कुलं चात्मन -

स्त्वय्यस्याः कथमप्यबान्धवकृतां स्नेहप्रवृत्तिं च ताम् ।

सामान्यप्रतिपत्तिपूर्वकमियं दारेषु दृश्या त्वया

भाग्यायत्तमतः परं न खलु तद् वाच्यं वधूबन्धुभिः ॥

6. शुकनासोपदेशमवलम्ब्य गुरुपदेशस्य महत्त्वं वर्ण्यताम् । 60

7. (क) रघुवंशमाश्रित्य रघुवंशीयानां राज्ञां जीवनरीतिः वर्ण्यताम् । 30

(ख) अधोलिखितयोर्व्याख्यां कुरुतः 15×2 = 30

(i) कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः ॥
एवं त्वायि नान्यथेतोऽस्ति न कर्म लिप्यते नर :

(ii) कः कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले
रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति ।
एवं लोकस्तुल्यधर्मो वनानां
काले काले छिद्यते रुह्यते च ॥

8. निम्नलिखितेषु प्रश्नेषु एकमुत्तरीयताम् : 60

(क) सांख्यमतानुसारं पुरुषस्वरूपवर्णनं प्रस्तूयताम् ।

(ख) तर्कसंग्रहमवलम्ब्य द्रव्यलक्षणप्रकरणं प्रतिपाद्यताम् ।

(ग) वेदान्तसारे प्रतिपादितानिवेदान्तविद्यायाः अधिकारिणः वर्ज्यावर्ज्यानि कर्तव्यानि निरूप्यन्ताम् ।